

แนวพระราชดำริบางประการ เกี่ยวกับการบริหารบ้านเมือง ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

รองศาสตราจารย์ ณรงค์ พ่วงพิศ

ความนำ

ตลอดระยะเวลา 9 ปี 3 เดือน 4 วัน (26 พฤศจิกายน 2468 - 2 มีนาคม 2477) ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองราชสมบัติ พระองค์ทรงมีพระราชดำริที่ทรงคุณประโยชน์ต่อบ้านเมืองเป็นอันมาก แสดงให้เห็นถึงน้ำพระราชหฤทัยของพระองค์ที่ทรงห่วงใยต่อพสกนิกรและบ้านเมืองของพระองค์เป็นล้นพ้น ยิ่งนานวันก็ยิ่งจะเห็นคุณค่าของพระราชดำริของพระองค์มากขึ้น พระราชดำริของพระองค์นั้น บางอย่างก็ได้รับการปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรม บางอย่างก็ยังมีได้ดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ที่ตั้งไว้ ถึงแม้ว่ารัชสมัยของพระองค์จะผ่านพ้นไปเกือบ ๓ ศตวรรษแล้วก็ตาม แต่พระราชดำริของพระองค์ยังคงทันสมัยอยู่ แม้กระทั่งในปัจจุบัน

พระราชดำริเรื่องการจัดตั้งอภิรัฐมนตรี

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มต้นการบริหารราชการแผ่นดินด้วยการทรงตระหนักถึงความสำคัญของการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นประกอบการพิจารณาตัดสินใจด้วยทรงมีพระราชดำริว่า "...สมองคน ๆ เดียวจะคิดการให้รอบคอบไปทุกอย่างนั้นไม่ได้ ยิ่งเป็นการแผ่นดินด้วยแล้วต้องระวังให้มาก..."⁽¹⁾

ดังนั้นใน พ.ศ. 2468 ซึ่งเป็นช่วงที่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ พระองค์จึงทรงพระราชดำริจัดตั้งที่ปรึกษาราชการชั้นสูงขึ้นคนหนึ่งเรียกว่า "อภิรัฐมนตรี" ดังที่พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงบันทึกไว้ในหนังสืออัตชีวประวัติตอนหนึ่งภายหลังจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเพิ่งเสด็จขึ้นครองราชย์ ว่า "ต่อมาอีกไม่กี่วันนัก สมเด็จพระ

---

(1) หจข. เอกสารรัชกาลที่ 7 รล. 7/1 การตั้งอภิรัฐมนตรีสภา อ้างถึงทองต้อ กล้วยไม้ ณ ออยุธยา และคนอื่น ๆ, พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการปกครองระบบรัฐสภา (พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์ 10 ธันวาคม 2523)

พระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใหม่ตรัสให้พ่อเข้าไปเฝ้าบนพระที่นั่งบรมพิมาน ซึ่งเสด็จเข้ามาประทับอยู่ ทรงปรึกษาวางจะตั้งคณะที่ปรึกษาชั้นสูงขึ้นเหนือคณะเสนาบดี ยังไม่ทรงแน่พระราชหฤทัยว่า คณะนี้จะเรียกว่าอะไร มีผู้ถวายชื่อรายหนึ่งว่า "อภิรัฐมนตรี" อีกรายหนึ่งว่า "สมุหมนตรี" ...ได้ทูลว่าอภิรัฐมนตรีดีกว่าอีกคำหนึ่ง...เมื่อคิดดูทุกด้านแล้วเห็นว่า "อภิรัฐมนตรี" ควรจะใช้ได้ ในที่สุด ก็ทรงพระราชดำริให้ใช้คำนี้⁽²⁾ หลังจากนั้นได้ทรงตั้งเจ้านายผู้ใหญ่ 5 พระองค์⁽³⁾ เป็น อภิรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468

อภิรัฐมนตรีสภาซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งนี้ ได้มีบทบาทสำคัญทางการเมืองการปกครองประเทศทั้งด้านนโยบายและการบริหาร การที่ทรงแต่งตั้งพระบรมวงศ์ให้ดำรงตำแหน่งอภิรัฐมนตรี เนื่องจากมีพระราชประสงค์จะผูกพันพระบรมวงศ์ ผู้ทรงคุณวุฒิไว้โดยทรงมอบงานสำคัญให้ และท่านเหล่านี้จะได้ช่วยป้องกันมิให้พระมหากษัตริย์ใช้พระราชอำนาจในทางที่ผิด ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจ และนโยบายทั่วไปบางครั้งไม่เหมาะกับการปรึกษาในเสนาบดีสภา ซึ่งประกอบด้วยคนจำนวนมาก และชำนาญเฉพาะกิจของแต่ละกระทรวงเท่านั้น⁽⁴⁾

อภิรัฐมนตรีสภาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการในพระองค์และราชการแผ่นดินจนถึง พ.ศ. 2475 หลังจากที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน จึงได้มีประกาศยกเลิกอภิรัฐมนตรีสภา เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2475

---

(2) พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร, *อัตชีวประวัติ* 2517. หน้า 83.

(3) ประกอบด้วย สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ต่อมาเมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช สิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. 2471 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ เป็นอภิรัฐมนตรีแทน เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2473 ต่อมา ในพ.ศ. 2474 พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ สิ้นพระชนม์ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน และพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ เป็นอภิรัฐมนตรี

(4) ฉวีงาม มาเจริญ, 'ด้านการปกครองและการเมือง', ใน *พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว* หน้า 106.

พระราชดำริเกี่ยวกับสภารัฐมนตรีและองคมนตรี

ใน พ.ศ. 2469 เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) อดีตเสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการ ในฐานะองคมนตรี ได้กราบบังคมทูลถวายความเห็นให้ทรงจัดระเบียบราชการ ตั้งอภิรัฐมนตรี รัฐมนตรี⁽⁵⁾ และองคมนตรี⁽⁶⁾ เข้ารวมเป็นสภาเดียวกัน เรียกว่าสภารัฐมนตรี โดยทูลเกล้าฯ ถวายเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2469 และในวันเดียวกันนั่นเอง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชกระแสตอบกลับมามีใจความว่า...

ขอบใจเจ้าพระยาสุรศักดิ์ที่ได้ส่งความเห็นนี้มา ด้วยความกตัญญูและจงรักภักดี เรื่องสภารัฐมนตรีนี้เป็นเรื่องที่กำลังดำริกันอยู่เหมือนกัน เท่าที่ได้ฟังความเห็นต่าง ๆ มาแล้ว ยังมีความเห็นแตกต่างกันมาก จะยุติเอาเป็นแนวอย่างไรจะเป็นผลดีหาได้ไม่ จึงยังได้รั้งรอไว้ก่อนเพื่อดำริให้รอบคอบ เพราะเมื่อตั้งขึ้นแล้วก็ต้องให้เป็นของมันคง เป็นประโยชน์จริง แลไม่ให้กลายเป็นมีแต่ชื่ออยู่เหมือนอย่างที่เคยเป็นมาแล้ว ฉันทุ้สึกดีว่าเวลานี้ถึงเวลาแล้วที่จะต้องคิดแก้ไขระเบียบราชการหลายอย่าง แต่จะทำไปโดยรีบด่วนหาได้ไม่ เพราะเป็นการรับผิดชอบต่อบ้านเมืองอย่างใหญ่หลวงนัก

เรื่องอภิรัฐมนตรีนั้นก็ไต่ทราบอยู่เหมือนกันว่า มีความเห็นแตกต่างกันมากที่ซมก็มีที่ดีก็มี แต่ฉันทุ้สึกว่าที่ไต่ตั้งอภิรัฐมนตรีสภาขึ้นนั้น เป็นประโยชน์แก่ราชการเป็นอันมาก ส่วนที่ว่าถ้าอะไรไม่ดี มักจะดีและโทษเอาพระองค์สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินพระองค์เดี๋ยวนั้น เป็นของธรรมดา ไม่แปลกอะไร การสิ่งนี้ย่อมเป็นอยู่เสมอ พระเจ้าแผ่นดินจะต้อง ทรงรับถูกขัดทุกอย่าง แม้ดินฟ้าอากาศสวี่บริดไม่ต้องตามฤดูกาลก็ยงถูกขัด เป็นของธรรมดาที่จะต้องรับความขัดทอหดเหล่านั้น

---

(5) รัฐมนตรีสภา เกิดขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2435 โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นัยกเลิกคานาซิลออฟสาทหรือที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน แล้วทรงตราพระราชบัญญัติรัฐมนตรีรัตนโกสินทร์ศก 113 ขึ้นแทน จึงมีรัฐมนตรีสภาเกิดขึ้น ทำหน้าที่พิจารณาปรึกษากฎหมายต่าง ๆ ตามที่ได้รับพระบรมราชโองการ ประกอบด้วยเสนาบดีหรือผู้แทนและผู้ทีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้ง ได้มีพระราชบัญญัติยกเลิกรัฐมนตรีในวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2475

(6) องคมนตรีเป็นที่ปรึกษาราชการในพระองค์ตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2417 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวนองคมนตรีมีมากขึ้นตามลำดับ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีจำนวนถึง 233 คน และมีได้มีบทบาททางการเมืองการปกครองแต่อย่างใด พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีพระราชดำริให้ทำการปรับปรุงองคมนตรีให้เป็นสถาบันที่มีประโยชน์ต่อการเมืองการปกครองอย่างแท้จริง

ด้วยขันติ ถ้าหากการที่ฉันได้ดำริจัดขึ้น ได้ผลดี แม้จะไม่มีใครชมหรือหลงชมว่า เป็นความดีของคนอื่น ก็หาโทษหนักไม่ ด้วยเมื่อทราบอยู่แก่ตนแล้วว่าสิ่งที่ได้จัดไป นั้นเป็นผลดี ก็เป็นรางวัลอันเพียงพอแล้ว⁽⁷⁾

พระราชกระแสดังกล่าวของพระองค์ได้ทำให้เห็นถึงพระราชดำริที่ก้าวหน้าของพระองค์ ในการบริหารราชการแผ่นดินและนำพระราชหฤทัยแห่งความเป็นธรรมราชาของพระองค์อย่าง ชัดเจนยิ่งขึ้น

หลังจากนั้นพระองค์ได้ทรงมอบหมายให้อภิรัฐมนตรีสภาพิจารณาปรับปรุงองคมนตรี อภิรัฐมนตรีได้ประชุมพิจารณาเรื่องนี้หลายครั้ง และได้มีมติเห็นชอบให้จัดตั้งคณะกรรมการ ดำเนินงานขึ้นคณะหนึ่ง เรียกว่า "กรรมการจัดระเบียบองคมนตรี" คณะกรรมการจัดระเบียบ องคมนตรีได้ประชุมร่างพระราชบัญญัติองคมนตรีแล้วเสร็จในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2470 หลังจากสภาเสนาบดีลงมติเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวแล้ว ได้ออกประกาศใช้เป็นกฎหมาย เมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2470 เรียกว่า "พระราชบัญญัติองคมนตรี พุทธศักราช 2470"

สภากรรมการองคมนตรีเปิดประชุมครั้งแรกในวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2470 โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชดำรัสให้เจ้าพระยามหินทร (ลออ ไกรฤกษ์) ราชเลขาธิการอัญเชิญนำไปอ่านในการเปิดการประชุม ดังมีความสำคัญตอนหนึ่งว่า...

ตั้งแต่เราได้ครองราชสมบัติสืบต่อสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชได้เห็นว่าสภา เสนาบดี และตัวเราจะปกครองบ้านเมืองซึ่งเป็นความรับผิดชอบอันยิ่งใหญ่ นั้น ย่อมต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญ ความสามารถของผู้อื่นด้วย จึงจะได้ผลดี ยิ่งขึ้น เราจึงได้สถาปนาอภิรัฐมนตรีขึ้นเป็นที่ปรึกษาอีกคณะหนึ่ง และโดยเหตุที่ ในเวลานี้ผู้ที่ได้รับการศึกษาทั้งในกรุงและในประเทศที่รุ่งเรือง ก็มีเป็นจำนวน มากกว่าเดิม และยิ่งจะมีคนที่มีความรู้มากขึ้น เราจึงเห็นว่าถ้าจะดัดแปลง สภาองคมนตรีให้ดีขึ้นและให้ประชุมปรึกษาข้อราชการถวายความเห็นด้วย อีกคณะหนึ่ง ก็ย่อมจะยังประโยชน์เพื่อความเจริญและสันติสุขของประชาชนให้ เพิ่มขึ้นยิ่งขึ้น แต่ถ้าจะให้องคมนตรีทั้งหมดประชุมกันเห็นว่าจะมากมายเกินไปนัก จึงได้กำหนดจำนวนเพียง 40 คน ซึ่งคิดว่าเป็นจำนวนพอดีตั้งเป็นกรรมการ องคมนตรีคณะหนึ่ง

---

(7) หจข. เอกสารรัชกาลที่ 7 ม. 2.1/15 เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี แสดงความเห็นเรื่องให้ จัดตั้งสภารัฐมนตรี

เราขอให้ท่านเข้าใจว่าสภากรรมการองคมนตรีที่เราได้ตั้งขึ้นตามความในพระราชบัญญัติองคมนตรีลงวันที่ 2 กันยายนนั้น จะเหมือนปรีวีเคาน์ซิลของประเทศอังกฤษก็แต่ในนามเท่านั้น ลักษณะการทาคลายกันไม่ต้องเป็นไปตามสภาพที่เหมาะสมแก่ประเทศของเรา กล่าวคือ เรามีความประสงค์ที่จะทดลองและปลูกฝังการศึกษาในวิธีการปรึกษาโต้เถียงให้สำเร็จเป็นมติตามแบบอย่างการประชุมใหญ่ เพราะฉะนั้นจึงได้ตัดแปลงสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ใช้การได้เหมาะสมตามสภาพของบ้านเมือง ที่มีอยู่ในเวลานี้ ถ้าหากถึงเวลาอันควรที่จะเปลี่ยนวิธีการปกครองประเทศต่อไปก็จะทำได้โดยสะดวก ส่วนการเลือกกรรมการนั้นก็ได้ฟังเสียงถึงคุณวุฒิความสามารถเป็นใหญ่ ผู้ใดมีความสามารถปรากฏแล้ว เรายินดีที่จะตั้งเป็นองคมนตรีและเลือกเป็นกรรมการหมุนเวียนกันไป...⁽⁸⁾

พระราชดำรัสดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งฝังแน่นอยู่ในพระราชหฤทัยของพระองค์ ดังได้ปรากฏให้เห็นชัดเจนในเวลาต่อไป

พระราชดำริเรื่องประชาธิปไตยหรือเทศบาล

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความมุ่งมั่นที่จะสละพระราชอำนาจในการปกครองตนเองให้กับประชาชนชาวไทยอย่างแนบแน่น จึงได้ทรงเตรียมการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่นให้กับประชาชนชาวไทยเพื่อเป็นพื้นฐานไว้ก่อน พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงกิจการสุขาภิบาลเป็นการบริหารส่วนท้องถิ่นแบบเทศบาล (Municipality) หรือที่เรียกกันในขณะนั้นว่า ประชาภิบาล โดยทรงแต่งตั้งกรรมการจัดการประชาภิบาลประกอบด้วย นายอาร์.ดี.เครก (Mr.R.D. Craig) เป็นประธานกรรมการ อำมาตย์เอกพระยาฤทธิเมธ พระยาจินดารักษ์ และนายบุญเชย มิตรชาติ เป็นกรรมการ มีหน้าที่สำรวจดูงานสุขาภิบาล ตามหัวเมืองทั่วราชอาณาจักรและต่างประเทศ ใกล้เคียงประกอบการศึกษาพิจารณาการจัดการเทศบาล

ภายหลังจากที่ได้มีการศึกษาพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว คณะกรรมการได้กราบบังคมทูลถวายความเห็นว่ายังไม่สมควรปล่อยให้ราษฎรดำเนินงานเทศบาลตามลำพัง เพราะราษฎรยังมีความรู้ไม่เพียงพอที่จะดำเนินการ ควรให้มีการทดลองเลือกตั้งกรรมการที่ไม่ใช่ข้าราชการประจำเข้าร่วมด้วย และที่สำคัญควรแยกงานเทศบาลออกจากกรมสาธารณสุข ตั้งขึ้นเป็นกรมเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย⁽⁹⁾

(8) ร.ต.ท.เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 40 พ.ศ. 2470. หน้า 312.

(9) ศิรินันท์ บุญศิริ. "เอกสารรัชกาลที่ 7" ในแนวพระราชดำริแก้วรัชกาล. 2527. หน้า 242-243.

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า...

...ถ้าเรายังมี *Municipal Government* ไม่ได้จะมี *Parliamentary Government* อย่างไรได้ ถ้าหากต่อไปภายหน้าเราจำเป็นต้องมี *Parliamentary Government* แล้ว เราต้องพยายามจัดให้มี *Municipal Government* ขึ้นให้ดีกว่าก่อน...⁽¹⁰⁾

แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเตรียมการสำหรับการปกครองแบบรัฐสภาที่จะมีมาในอนาคตอย่างแน่นอน

ต่อมาภายหลังจากที่นาย อาร์.ดี.เครก มีโอกาสเดินทางไปดูกิจการเทศบาลของประเทศต่าง ๆ แล้วทำรายงานเกี่ยวกับลักษณะของเทศบาลนั้น ๆ เสนอต่อเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย และเมื่อกระทรวงมหาดไทยตั้งกรรมการขึ้นพิจารณารายงานดังกล่าวก็เกิดความขัดแย้งกันบางประการ กระทรวงมหาดไทยจึงเห็นสมควรให้ร่างพระราชบัญญัติเทศบาลขึ้นก่อน⁽¹¹⁾

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งว่า...

...ที่คิดร่างพระราชบัญญัติเทศบาลขึ้นก็ดีแล้ว หรือว่าจะแล้วในไม่ช้านัก เมื่อได้อ่านรายงานบันทึกความเห็นของกรรมการที่กระทรวงมหาดไทยได้ตั้งขึ้นพิจารณาความเห็นของนายเครกแล้ว มีความยินดีที่สังเกตว่ากรรมการไม่ใช่แต่เห็นควรมี *Municipality* ในกรุงเทพฯ นั้นยังเห็นว่าเสี่ยงตัวเองได้ด้วย ความเห็นของกรรมการนั้น ข้าพเจ้าเห็นด้วยเป็นส่วนมาก ถ้าจัดขึ้นได้อย่างนั้นจริง ข้าพเจ้าจะพอใจมาก ที่จะรอการพิจารณาเรื่องกรุงเทพฯ ไว้ก่อน จนถึงจะทำพระราชบัญญัติสำเร็จ นั้นก็ดีแล้ว แต่ก็ควรคิดไปพลาง ๆ บ้าง เพราะข้าพเจ้าอยากเห็นกรุงเทพฯ มี *Municipality* และ เสี่ยงตัวเองได้ ก่อนข้าพเจ้าสิ้นชีวิต...⁽¹²⁾

เสนาบดีสภาได้ประชุมพิจารณาร่างพระราชบัญญัติเทศบาลเมื่อวันที่ 19 และ 26 มกราคม พ.ศ. 2473 แต่ความเห็นของเสนาบดีขัดแย้งกัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมร่างกฎหมายกระทรวงยุติธรรม พิจารณาเปรียบเทียบหลักการกับกฎหมายเทศบาลของต่างประเทศ และโปรดให้ส่งร่างให้สภากรรมการองคมนตรีพิจารณาด้วยอีกส่วนหนึ่ง เมื่อกรมร่างกฎหมายและสภากรรมการองคมนตรีทูลเกล้าฯ ถวายความเห็นอย่างไร จะได้ประชุมพิจารณาวินิจฉัยต่อไป

---

(10) หจข. เอกสารรัชกาลที่ 7 ม.7.5/1 จัดการประชาบาล

(11) ศิรินันท์ บุญศิริ เล่มที่อ้างแล้ว หน้า 243.

(12) หจข. เอกสารรัชกาลที่ 7 ม. 7.5/2 พระราชบัญญัติเทศบาล

กรมร่างกฎหมายรับร่างพระราชบัญญัติเทศบาลไปพิจารณาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473 ก็ยังมีได้พิจารณาโดยอ้างเหตุว่าต้องแปลกฎหมายต่างประเทศที่ต้องการเปรียบเทียบเป็นภาษาไทย และกรมร่างกฎหมายมีงานพิจารณาร่างพระราชบัญญัติอื่น ๆ ที่สำคัญและเร่งด่วนหลายฉบับ ทั้ง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราชเลขาธิการมีหนังสือเตือนไปถึง 2 ครั้ง แต่ก็มีได้มีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติเทศบาลแต่ประการใด จนเกิดการปฏิวัติในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2475 จึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย ที่พระราชดำริของพระองค์ เกี่ยวกับการจัดตั้งเทศบาลมิได้รับการตอบสนองอย่างทันท่วงที จึงมิได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเทศบาลได้ทันการ

พระราชดำริเรื่องการพระราชทานรัฐธรรมนูญ

ด้วยน้ำพระราชหฤทัยที่ทรงเป็นนักประชาธิปไตย ภายหลังจากเมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ได้ไม่นาน กล่าวคือใน พ.ศ. 2469 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นเทววงศ์วโรปทโย เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ ได้ดำเนินการศึกษาแนวทางที่จะร่างรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินตามแบบอย่างตะวันตก กรมหมื่นเทววงศ์ฯ จึงจัดคณะทำงานเรื่องนี้ขึ้นตามพระราชกระแสรับสั่ง 2 คน คือนายเรย์มอนด์ บี. สตีเวนส์ (Raymond B. Stevens) ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศกับพระยาศรีวิสารวาทา ปลัดทูลฉลองกระทรวงการต่างประเทศ

ภายหลังจากที่คณะทำงานได้ศึกษาสถานการณ์และสภาพของสังคมไทยโดยละเอียดแล้ว ก็มีรายงานกราบทูลถวายบังคมทูลขึ้นไป มีสาระสำคัญว่า "การที่จะเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตย โดยพระราชทานรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดนั้นจะต้องพิจารณาถึงการจัดให้มีการเลือกตั้ง และการที่ต้องมีสภาผู้แทนราษฎรด้วย ประชาชนจึงจำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจต่อการปกครองระบบใหม่นี้พอสมควร มิฉะนั้นแล้วแทนที่จะเป็นผลดีก็จะกลับเป็นผลร้าย เพราะผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งจะมีคุณสมบัติไม่พอ"⁽¹³⁾ ดังนั้นการเตรียมการพระราชทานรัฐธรรมนูญจึงต้องมีการเตรียมเป็นขั้น ๆ คือให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชนก่อน ดังที่ทรงดำเนินการอยู่แล้วในลักษณะ "พบกันครึ่งทาง"⁽¹⁴⁾

(13) นายหนวย (นามแฝง). ประชาธิปไตย ราชันผู้นิราศ. หน้า 102.

(14) แหล่งเดิม.

กล่าวโดยสรุป คณะทำงานต่างมีความเห็นว่า ขณะนั้นสังคมไทยยังไม่พร้อมที่จะมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ

อย่างไรก็ตาม พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงตั้งนอมนพระทัย ทรงมีพระราชดำริที่จะเตรียมการจัดร่างรัฐธรรมนูญเพื่อพระราชทานให้กับปวงชนชาวไทยอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้นเมื่อถึงโอกาสที่พระยากัลยาณไมตรี (Francis B. Sayre) ผู้มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือแก้ไขสนธิสัญญาต่าง ๆ ให้ประเทศไทยได้มีฐานะทางการเมืองระหว่างประเทศ เทียบเท่าเทียมไหล่อารยประเทศในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เดินทางมาเยือนประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง พ.ศ. 2469 พระองค์ยังได้ทรงมีพระราชหัตถเลขาเป็นภาษาอังกฤษ ลงวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2469 เพื่อทรงหารือและขอความเห็นในเรื่องการเมืองไทยและการพระราชทานรัฐธรรมนูญไปยังพระยากัลยาณไมตรี พระยากัลยาณไมตรีได้กราบบังคมทูลเป็นลายลักษณ์อักษรถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และพร้อมกันนั้นก็ได้ทูลเกล้าฯ ถวายโครงร่างรัฐธรรมนูญ (Outline of Preliminary Draft) มาให้ทรงพิจารณาตามที่ได้ทรงหารือไป⁽¹⁵⁾

โครงร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวเป็นภาษาอังกฤษ มีทั้งหมด 12 มาตรา เป็นร่างรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยที่ถูกเก็บเป็นความลับมาตลอดสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งพระองค์ทรงมั่นพระทัยว่า จะสามารถพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชนชาวไทยได้ทันในวันฉลองครบรอบ 150 ปี ของกรุงเทพมหานครในเดือนเมษายน พ.ศ. 2475

โครงร่างรัฐธรรมนูญที่พระยากัลยาณไมตรีทูลเกล้าฯ ถวายให้ทรงพิจารณา มีดังนี้

โครงร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีทั้งหมด 12 มาตรา พระมหากษัตริย์ยังคงมีพระราชอำนาจสูงสุดในพระราชอาณาจักร ทั้งอำนาจบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ ในการบริหารประเทศมีนายกรัฐมนตรี ซึ่งรับผิดชอบต่อพระมหากษัตริย์เป็นหัวหน้าของคณะรัฐมนตรี โดยนายกรัฐมนตรีจะเป็นผู้แต่งตั้งถอดถอนรัฐมนตรีกระทรวงต่าง ๆ ขณะที่นายกรัฐมนตรีจะรับผิดชอบงานทั้งหมดของแต่ละกระทรวงต่อพระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งอภิรัฐมนตรีสภาขึ้นคณะหนึ่งประกอบด้วยสมาชิก 5 คน โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นสมาชิกโดยตำแหน่ง แต่รัฐมนตรีอื่น ๆ มิได้เป็นสมาชิก อภิรัฐมนตรีสภาไม่มีอำนาจในการบริหารแต่อย่างใดนอกจากหน้าที่ถวายคำปรึกษาแด่พระมหากษัตริย์ ไม่มีอำนาจให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการแต่งตั้งหรือรายละเอียดในการบริหาร⁽¹⁶⁾

---

(15) แหล่งเดิม.

(16) เล่มเดียวกัน หน้า 127-128.

ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปรับการรักษาพระเนตรที่ประเทศสหรัฐอเมริกาใน พ.ศ. 2474 ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา พระองค์ทรงพระราชทานสัมภาษณ์กับผู้แทนหนังสือพิมพ์ว่า "กำลังทรงคิดเตรียมจะพระราชทานรัฐธรรมนูญในไม่ช้า..."⁽¹⁷⁾ ในกระแสพระราชดำรัสที่ทรงพระราชทานแก่หนังสือพิมพ์ตอนหนึ่งความว่า... "มีพระบรมราชประสงค์งานหมายจะทรงจำกัดพระราชอำนาจอาชญาสิทธิ์ของพระองค์ท่านพระราชทานแก่ราษฎรในการปกครองประเทศ..."⁽¹⁸⁾

ภายหลังเสด็จนิวัติพระนครแล้ว จึงโปรดให้เตรียมการร่างรัฐธรรมนูญ โดยพระราชดำริจะพระราชทานในโอกาสฉลองพระนครครบ 150 ปี ใน พ.ศ. 2475

พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีวิสารวาจา ปลัดทูลฉลองกระทรวงการต่างประเทศ และนายเรย์มอนด์ บี. สตีเวนส์ (Raymond B. Stevens) ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ ร่วมกันยกร่างรัฐธรรมนูญเป็นภาษาอังกฤษชื่อ An Outline of Changes in the Form of Government โดยกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจบริหารและนิติบัญญัติ ตลอดจนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ด้วย ได้ดำเนินการยกร่างเสร็จเมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2474 แต่ผู้ดำเนินการยกร่างทั้ง 2 ท่าน มีความเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาที่จะประกาศใช้จนกว่าประชาชนจะมีการศึกษาและประสบการณ์ในการปกครองตนเองอย่างเพียงพอเสียก่อนและเห็นควรมีนายกรัฐมนตรีที่ทรงแต่งตั้งเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร เพื่อช่วยแบ่งเบาพระราชภารกิจในการปกครอง โดยได้ทูลเกล้าฯ ถวายแต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2474 และเมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานสำเนาร่างรัฐธรรมนูญนี้ให้อภิรัฐมนตรีสภาพิจารณา มีอภิรัฐมนตรีบางพระองค์ทรงเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาอันสมควร จึงเป็นอันต้องระงับไว้ก่อน⁽¹⁹⁾

พระราชดำริเรื่องการเกษตรของชาติ

เมื่อครั้งเกิดวิกฤตการณ์ข้าวใน พ.ศ. 2473 สืบเนื่องมาจากสาเหตุที่ข้าวไทยมีราคาสูงกว่าประเทศเพื่อนบ้าน ประกอบกับเป็นระยะที่เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกยังผลให้ข้าวส่งออกของไทยลดลงทั้งปริมาณและมูลค่า

---

(17) พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต. 2505. หน้า 671

(18) หจข. เอกสารรัชกาลที่ 7 ม.1.13/20 หนังสือพิมพ์ดีด (17 มีนาคม 2473 - 22 ตุลาคม 2474)

(19) ศิริพันธ์ บุญศิริ, เล่มที่อ้างแล้ว หน้า 246.

รัฐบาลได้นำปัญหาความตกต่ำของการส่งออกข้าวออกไปหารือในที่ประชุมสภาเผยแผ่พาณิชย์ เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2473 ที่ประชุมได้มีมติให้จัดตั้งอนุกรรมการขึ้นพิจารณาจัดการภายในประเทศที่จะให้พันธุ์ข้าวดีขึ้น และให้ความสะดวกต่าง ๆ ในการส่งเสริมสินค้าข้าว โดยมีเจ้าพระยาพลเทพ เสนาบดีกระทรวงเกษตรราธิการเป็นประธานอนุกรรมการ และมีมติให้สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคมเสด็จออกไปหาความรู้จากประเทศที่เป็นตลาดและเป็นคู่แข่งของไทย เช่น ฮอลแลนด์ และ อินโดจีน แล้วกลับมารายงานความรู้และความเห็นต่อสภา⁽²⁰⁾

ต่อมาสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ได้นำบันทึกเรื่องวิธีการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาเรื่องข้าวของเจ้าพระยาพลเทพขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2473 พระองค์ทรงมีพระราชวินิจฉัยด้วยพระราชหัตถเลขาในบันทึกของเจ้าพระยาพลเทพอันแสดงถึงแนวพระราชดำริทางด้านเกษตรกรรมที่มีความก้าวหน้าและทันสมัย ซึ่งพระองค์ทรงหวังว่ามั่นคงจะเกิดขึ้นมานานแล้ว ดังเช่น เมื่อเจ้าพระยาพลเทพกล่าวว่าจะต้องมีการสอบสวนวิธีการผลิตข้าวของชาวนาว่า เหมาะสมกับกาลสมัยหรือไม่ มีผลผลิตต่อหน่วยสูงเพียงใด พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหัตถเลขาบันทึกไว้ในบันทึกของเจ้าพระยาพลเทพว่า "...ควรจะทำเสียตั้ง 10 ปีมาแล้ว เข้าใจไม่ได้ว่ามีอะไรกันอยู่ เพราะเป็นเรื่องที่ obvious ที่สุด..."⁽²¹⁾ และเมื่อเจ้าพระยาพลเทพได้บันทึกข้อความเกี่ยวกับข้อเสนอแนะถึงวิธีการเพิ่มผลผลิตด้วยการค้นคว้าทดลองทางวิทยาศาสตร์ เพื่อใช้ในการเพาะปลูกข้าว พระองค์ทรงมีพระราชวิจารณ์ว่า

...ควรคิดมานานแล้ว ควรจะทำมา 20 ปีแล้ว ที่ได้คิดเรื่องนี้ เป็นของปลาตมาก อยากจะเรียกว่า เป็น Criminal neglect of an obvious duty ข้าพเจ้าต้องการมานานแล้ว แต่เท่าที่ทำมาแล้วเป็นอย่างเล็กน้อยเต็มที...⁽²²⁾

จากการที่พระองค์ทรงมีพระราชดำริให้กระทรวงเกษตรราธิการรีบเร่งทำการค้นคว้าทดลองทางวิทยาศาสตร์ทางการเกษตรเพื่อทำให้ต้นทุนในการปลูกข้าวต่ำลง แต่มีคุณภาพสูงขึ้น และขายได้ในราคาที่สูง ในกรณีนี้จะต้องคิดส่งเสริมทางด้านวิชาการและการค้นคว้าวิจัยให้มากขึ้น เพื่อแย่งตลาดข้าว โดยพระองค์ได้ทรงมีพระราชปรารภเกี่ยวกับเรื่องนี้ในที่ประชุมอภิรัฐมนตรีสภา

---

(20) หจข. เอกสารรัชกาลที่ 7 กส. 15.2/8 "รายงานการประชุมสภาเผยแผ่พาณิชย์ครั้งที่ 5 เรื่องตั้งอนุกรรมการพิจารณาเรื่องข้าวภายในประเทศ" (8 กรกฎาคม พ.ศ. 2473)

(21) แหล่งเดิม.

(22) แหล่งเดิม.

เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2474⁽²³⁾ ทรงเห็นว่าจะต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายใหม่ ดังนั้นเพื่อที่จะให้การปรับปรุงการเกษตรตามนโยบายใหม่ที่ต้องอาศัยการค้นคว้าวิจัยทางวิทยาศาสตร์ดำเนินไปอย่างราบรื่น ที่ประชุมอภิรัฐมนตรีสภาจึงมีความเห็นพ้องกันว่าควรเปลี่ยนตัวเสนาบดีใหม่รวมทั้งนำกรมเพาะปลูกไปรวมกับกองตรวจพันธุ์พืชชาติ แล้วตั้งขึ้นเป็นกรมใหม่ เรียกว่า *กรมตรวจกลีกรม* สังกัดกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม ทั้งนี้เพื่อให้งานค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์และปรับปรุงเครื่องมือเครื่องใช้ดำเนินไปพร้อมกัน โดยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งกรมตรวจกลีกรม ขึ้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2474⁽²⁴⁾

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้เหตุผลของการตั้งกรมใหม่นี้ว่า...

...เวลานี้สินค้าสำคัญของประเทศสยามตกต่ำหลายสิ่งหลายอย่าง สมควร จะดำเนินการเสาะแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เพื่อแก้ไขวิธีการเพาะปลูก และบำรุงสัตว์ของประเทศสยามให้ทันสมัยและรีบแสวงหาพันธุ์พืชชาติ อันเป็น ประโยชน์ทั้งเพื่อประสานการพาณิชย์ในเชิงตลาดสินค้า และตรวจบำรุง ทดลอง การกลีกรมภายในประเทศให้กลมเกลียวยิ่งขึ้น...⁽²⁵⁾

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับเรื่องการเกษตรกรรมอันเป็นอาชีพหลักของคนไทยมาโดยตลอดนั้น มีความก้าวหน้าทันสมัยล้ำหน้ากว่าผู้ที่มีความรับผิดชอบอื่น ๆ เป็นอย่างมาก และยังคงทันสมัยแม้กระทั่งในยุคปัจจุบัน

พระราชดำริเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษี

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการเก็บเงินรัชชูปการหรือภาษีรัชชูปการ ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่เรียกว่าเงินค่าราชการ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 เปลี่ยนเรียกเป็น เงินรัชชูปการ หมายถึง เงินช่วยราชการแผ่นดิน กำหนดเก็บจากราษฎรในอัตราไม่เกิน คนละ 6 บาทต่อปี บุคคลที่ต้องเสียเงินรัชชูปการ ได้แก่ ชายฉกรรจ์ที่มีอายุระหว่าง 18 ปี จนถึง 60 ปี โดยมีบุคคลบางประเภทที่ได้รับการยกเว้น ไม่ต้องเสียเงินค่ารัชชูปการ

---

(23) ยุพิน คำแห่ง. เทคโนโลยีการผลิตข้าวของประเทศไทย พ.ศ. 2398-2475. 2528. หน้า 240.

(24) เล่มเดียวกัน. หน้า 241.

(25) หจข. เอกสารรัชกาลที่ 7 พ.2/13 'ประกาศตั้งกรมตรวจกลีกรมในกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม' (15 มีนาคม พ.ศ. 2475)

อย่างไรก็ตามการเก็บเงินรัชชูปการก็สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นเหมือนกันเพราะราษฎรยากจนมีความเดือดร้อนที่ต้องจ่ายเงินช่วยราชการแผ่นดิน เป็นวิธีการที่ไม่เป็นธรรม แต่เนื่องจากเป็นความจำเป็นในการหารายได้เพื่อนำมาใช้จ่ายในราชการแผ่นดินต่าง ๆ และยังไม่อาจหารายได้ด้านอื่นมาทดแทน ทางราชการได้มีความพยายามหาวิธีการในเรื่องเพิ่มรายได้นี้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2471 ดังจะเห็นได้จากกรณีที่พระองค์เจ้าศุภโยคเกษม เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ (พ.ศ. 2466-2472) ทรงถวายหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอพระราชทาน พระบรมราชานุญาตส่งหม่อมเจ้าจิตรโกศกวิ ผู้ช่วยอธิบดีกรมสรรพากร พระยาทวีวัฒนการ เจ้ากรมอากรสำรวจ และหลวงบุรณศิริพัฒนพงษ์ เลขานุการกรมที่ปรึกษาราชการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ออกไปตรวจและศึกษาการเก็บภาษีอากรต่างๆ ในเกาะชวาและสุมาตรา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชานุญาตและทรงมีพระราชกระแสฯ เป็นพระราชหัตถเลขา มีความสำคัญตอนหนึ่งว่า...

...ที่ชะวายังมีรัชชูปการ แต่เขากำลังคิดจะเลิกของเราก็ควรคิดเลิกเหมือนกัน ควรทำอะไรให้เป็นหลักว่า การเสียภาษีจะต้องให้เป็นไปตามส่วนของคนที่มีเงินมากน้อย เวลานี้ยอมร้องกันได้เสมอว่าการเสียภาษีตกหนักอยู่ที่คนจน คนมีไม่ต้องเสียตามส่วนเลย ที่ชะวามีภาษีที่ดิน และภาษีรายได้ (Income Tax) ...เราควรตรวจวิธีภาษีของเขาต่าง ๆ ตลอดจน rates ที่ต้องเสียด้วย แล้วเลือกใช้ให้เหมาะกับเรา แต่ขอให้เป็นไปในทางที่ว่าให้คนมีทรัพย์สินต้องเสียมากกว่าคนจน ⁽²⁶⁾

ปรากฏว่าพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะทรงยกเลิกการเก็บภาษีรัชชูปการและจะเปลี่ยนเป็นการเก็บภาษีประเภทอื่นแทน ทำให้ประชาชนพากันยินดีที่จะได้หมดภาระจากภาษีที่ไม่เป็นธรรมนี้เสีย ต่อมาพระองค์ทรงมีพระราชปรารภที่จะเลิกเก็บเงินรัชชูปการ ใน พ.ศ. 2475⁽²⁷⁾ แต่ก็เกิดการปฏิวัติใน พ.ศ. 2475 เสียก่อน ภาษีรัชชูปการมายกเลิกใน พ.ศ. 2482

อย่างไรก็ตาม พระราชดำริที่จะให้คนมีทรัพย์สินต้องเสียภาษีมากกว่าคนจนนั้น แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงปรารถนาที่จะให้เกิดความเป็นธรรมในการเสียภาษีและทรงเห็นว่าไม่ควรผลักภาระให้กับคนจนฝ่ายเดียว คนมีฐานะดีจะต้องรับผิดชอบการเสียภาษีมากกว่าคนจน

---

(26) หจข. เอกสารรัชกาลที่ 7 ก.12/20 คิดเลิกการเก็บเงินรัชชูปการ (16 มีนาคม 2471 - 8 พฤษภาคม 2475)

(27) แหล่งเดิม.

พระราชดำริเรื่องการสหกรณ์

การสหกรณ์ก็เป็นนโยบายทางด้านเศรษฐกิจอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินมณฑลฝ่ายเหนือ เมื่อ พ.ศ. 2469 พระองค์ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่สมาชิกสหกรณ์จังหวัดพิษณุโลก ความว่า

...การสหกรณ์เป็นของสำคัญมากเพราะจะนำความมั่งคั่งมาสู่ราษฎรทั้งหลาย นอกจากนั้นยังสอนให้ช่วยกันทำงานเป็นคณะ ตามธรรมดาการทำงานคนเดียว ผู้ช่วยกันทำหลาย ๆ คนไม่ได้ เพราะจะได้ช่วยกันในทางความคิด และตลอดจนออกแรง ถ้าเราคิดอะไรคนเดียว อาจพลาดพลั้งได้โดยไม่รู้ตัว เมื่อเราประชุมช่วยกันคิดจะได้ผลดีมากกว่า...⁽²⁸⁾

พระราชดำริทางด้านเศรษฐกิจการคลัง

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติใน พ.ศ. 2468 พระองค์ทรงมีพระบรมราโชบายอย่างแน่วแน่ที่จะตัดทอนรายจ่ายที่ไม่จำเป็น ทั้งในพระราชสำนักและในการบริหารราชการแผ่นดิน เพราะฐานะทางเศรษฐกิจการคลังของประเทศเริ่มเสื่อมโทรมลงมาตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 6 ถึงกระนั้นก็ทรงหนักพระราชหฤทัยในสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้นเป็นอย่างมาก พระราชดำริทางด้านเศรษฐกิจการคลังของพระองค์ลำดับแรก ก็คือการประหยัด ตัดทอนรายจ่าย และทรงเร่งเร้าให้คนไทยปรับปรุงการค้าขายและการอุตสาหกรรม ดังลายพระราชหัตถเลขา ฉบับลงวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2469 ที่ทรงมีไปถึงพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ซึ่งกำลังทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษ ดังมีความสำคัญตอนหนึ่งว่า...

...ของสำคัญที่สุดก็คือการตัดรายจ่ายของรัฐบาลโดยลดจำนวนข้าราชการ มีคนไทยในยุโรปน้อยคนที่ทราบว่าการเงินของเมืองไทยนั้นอันแน่นอยู่เพียงไร จึงเป็นการจำเป็นที่จะต้องตัดรายจ่ายของรัฐบาล เราจึงตกลงจะลดจำนวนข้าราชการในกระทรวงต่าง ๆ จึงต้องคัดเอาคนออกเป็นจำนวนมาก เฉพาะอย่างยิ่งในราชสำนัก ฉันทยมลตรายได้ที่รัฐบาลถวายพระคลังข้างที่ลงโดยราว 4 ล้านบาท การที่เราทำเช่นนี้ก็ทำให้คนบ่นและตำหนิรัฐบาลกันอย่างใหญ่หลวง

---

(28) รองอำมาตย์ตรี กมล มโนชญากร, จดหมายเหตุเสด็จพระราชดำเนินมณฑลฝ่ายเหนือ พ.ศ. 2469. หน้า 45.

เพราะนำความลำบากยากเข็ญมาสู่ผู้ที่ต้องถูกคัดออก แต่ก็เป็นการจำเป็นที่จะทำ ให้รายจ่ายกับรายได้อของรัฐบาลกลับเข้าสู่ดุลยภาพ เนื่องจากขาดทุนมาหลายปี แล้วนั้น ทั้งยังแสดงให้เห็นทั่วไปเห็นว่าคนไทยควรจะเริ่มทำงานอื่นทำ นอกจาก เป็นข้าราชการเท่านั้น จึงถึงเวลาแล้วที่คนไทยจะหันเข้าปรับปรุงการค้าขายและการอุตสาหกรรมให้ดีขึ้น...⁽²⁹⁾

ในการจัดทำงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2475 พระองค์ทรงมีนโยบายจัดงบประมาณ ให้เข้าสู่ดุลยภาพ ทั้งนี้เพราะใน พ.ศ. 2474 ยอดงบประมาณรายได้ต่ำกว่า พ.ศ. 2473 เป็น จำนวนเงิน 11,784,432 บาท แสดงให้เห็นแนวโน้มว่ารายได้ พ.ศ. 2475 จะต้องต่ำกว่า พ.ศ. 2474 แน่นนอน เพราะภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำทั่วโลก ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างรุนแรง

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสตอบพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการฝ่ายหน้า ในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล พ.ศ. 2474 มีความสำคัญตอนหนึ่งว่า

...ขั้นต้นในการฟื้นฟูฐานะนี้ก็จัดงบประมาณปีพุทธศักราช 2475 ให้เข้าสู่ดุลยภาพ การจัดงบประมาณเข้าสู่ดุลยภาพนี้ จำเป็นต้องเพิ่มรายได้และตัดรายจ่าย การนี้สิ่งใดที่ทำได้ในปีนี้ต้องทำเสียเพื่อให้ปีนี้ช่วยแบ่งความหนักมาเสียบ้าง มิฉะนั้นความหนักทั้งหมดก็จะไปตกอยู่แก่งบประมาณปีหน้าปีเดียว รัฐบาลจึงได้เริ่มตัดทอนรายจ่ายของทุกกระทรวงทบวงการ และสั่งประหยัดการใช้จ่ายทั่วไปทางรายได้ก็ต้องเพิ่มอัตราภาษีบางอย่างขึ้น...อันการจัดงบประมาณเข้าสู่ดุลยภาพนี้ ถึงจะใช้ความระมัดระวังสักปานใดก็คงไม่พ้นที่จะบอบช้ำกันบ้าง แต่ก็เป็นการณียกิจที่ต้องกระทำ ประโยชน์ของประเทศชาติย่อมสำคัญกว่าประโยชน์ของส่วนตัวบุคคล และในเวลาที่บ้านเมืองเข้าสู่ที่คับขันเช่นนี้เป็นหน้าที่ของพลเมืองทุกคนที่จะต้องยอมเสียสละประโยชน์ของตนให้แก่ประเทศสยาม ความผิดเคืองครั้งนี้เป็นความผิดเคืองอันยิ่งใหญ่ไม่มีแบบอย่างมาแต่ก่อน แม้กระนั้นถ้าเราร่วมมือร่วมใจกันจริง ๆ แล้ว เราก็ยังสามารถที่จะเผชิญความยากและฟื้นฟูฐานะของเมืองไทยให้กลับดีดังเดิมได้...⁽³⁰⁾

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวดังกล่าว ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงพระราชดำริในเรื่องเศรษฐกิจการคลังของพระองค์ได้เป็นอย่างดี

(29) พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์. เจ้าชีวิต. หน้า 666.

(30) หจข. เอกสารรัชกาลที่ 7 ค.14/4 ฐานะการเงินแผ่นดิน พ.ศ. 2474

พระราชดำริเรื่องการอบรมดูแลบุตรของคนไทย

เมื่อครั้งที่พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัติ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีบันทึกเรื่องการศึกษาถึงมหาเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร เสนาบดีกระทรวงมุรธาธร เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2475 ในบันทึกนั้น มีความสำคัญตอนหนึ่งว่า...

...เรื่องจรรยานักเรียนนี้เป็นของสำคัญซึ่งแต่ลำพังครูหาสามารถจะปั้นเด็กได้ตั้งใจไม่ต้องอาศัยผู้ปกครองช่วยด้วย ข้าพเจ้าไม่เคยเข้าโรงเรียนไทยจริง ๆ เคยแต่โรงเรียนอังกฤษ เมื่อแรกมาเห็นเข้ารู้สึกประหลาดใจไม่น้อยในข้อที่เรายังด้อยกว่าโรงเรียนฝรั่งเป็นอย่างมากในทางจรรยา แต่เมื่อได้ใคร่ครวญและสังเกตโดยกว้าง ๆ แล้วก็หันเหความคิดติครูปะไรไปมาก เพราะผู้ปกครองเด็กไทยยังไกลจากฝรั่งมากเต็มที่ ทั้งนี้ก็เห็นว่าเพราะการศึกษาของผู้ปกครองเองยังหย่อนอยู่มาก...⁽³¹⁾

ภายหลังที่เจ้าพระยามหิธรได้ทูลเกล้าฯ ถวายบันทึกเรื่องการศึกษาของพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2475 แล้ว พระองค์ได้ทรงมีพระราชกระแสเป็นลายพระราชหัตถเลขา ลงบนหนังสือ นำส่งทูลเกล้าฯ ถวายบันทึกการศึกษา กลับคืนมาในวันเดียวกัน มีความสำคัญว่า .....

...คำสั่งเนาถวายอภิรัฐมนตรี แล้วจะได้ปรึกษากันต่อไป พระองค์ใดจะถวายความเป็นบันทึกขึ้นมาบ้างก็ยิ่งดี ฉันทเห็นด้วยกับท่านมากในข้อที่ว่า การอบรมทางบ้านไม่ดี และไม่ใช้แต่ไม่ดีขึ้น ฉันทออกจะเห็นว่า เสวลง เพราะอำนาจของบิดามารดาลดหย่อนลงไม่เหมือนแต่ก่อน จะทำเป็นว่าให้ลูก “free” อย่างฝรั่ง แต่มันกลายเป็นไม่เอาธุระ คนไทยมีลูกมาก และไม่คอยจะนึกถึงฐานะของลูกปล่อยให้ลูกเกิดออกมาเหมือนปลาปล่อยไข่ แล้วไม่คอยได้ดูแลจริงจัง ความรักตัวเองมีมากขึ้น ความรักสกุลวงศ์น้อยลง โรงเรียนที่เลี้ยงเด็กให้อยู่กินนอน มักจะไม่ได้ผลดี เพราะบิดามักจะส่งลูกของตนที่ชนบททะเลาะ จนเลี้ยงไม่ได้ไปเข้า

---

(31) ณรงค์ พ่วงพิศ. พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร และการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับโรงเรียนจีนในประเทศไทยเมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ หน้า 136-137.

ข้าพเจ้าอยากจะทำว่า พวกไทยที่ไปเรียนมาจากเมืองนอกกลับเลี้ยงลูกแล้วว่า พวกศรี ๆ เก่า ๆ แท้ ๆ มาก ทำให้การอบรมลูกจึงเลวลงเช่นนี้ เป็นของน่าคิดมาก ออกจะอยากคิดว่า ความผิดอยู่ที่ผู้หญิงสมัยใหม่โก้เก๋เกินไปเลี้ยงเด็กไม่เป็น...⁽³²⁾

พระราชกระแสดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงพระราชดำริในการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ บิดามารดาพึงปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

พระราชดำริเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับคนจีน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงเวลาที่กำลังมีการเผยแพร่ ส่งสอนลัทธิชาตินิยมของพรรคก๊กมินตั๋งและลัทธิคอมมิวนิสต์ในโรงเรียนจีนกันอย่างกว้างขวาง เมื่อรัฐบาลเข้าควบคุมการดำเนินงานของโรงเรียนจีนก็ทำให้บรรดาโรงเรียนจีนต่าง ๆ มีปฏิกริยา รัฐบาลต้องดำเนินนโยบายอย่างระมัดระวัง เพื่อมิให้เกิดความแตกแยกระหว่างคนไทยกับคนจีน ในประเทศไทย

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำริที่จะเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีน เพื่อทรงแสดงให้เห็นบรรดาผู้นำของโรงเรียนจีนเห็นว่า รัฐบาลไทยมิได้มีนโยบายจะกีดกันโรงเรียน จีนแต่ประการใด และให้ความสนใจต่อกิจการของโรงเรียนจีนเช่นเดียวกับโรงเรียนของชนชาติ อื่น ๆ เพราะแม้แต่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีน

ตามหมายกำหนดการเสด็จนั้น จะเสด็จพระราชดำเนินวันละ 2 โรง วันแรกเสด็จ พระราชดำเนินโรงเรียนเม่งตักกับโรงเรียนยอกหมิ่น วันหลัง เสด็จพระราชดำเนินโรงเรียนป้วยเอง กับโรงเรียนจีนเด็ก และพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่นักเรียน กรรมการ คณะครูของโรงเรียน จีนทั้ง 4 แห่งรวมกันในวันสุดท้ายที่โรงเรียนจีนเด็ก บริเวณถนนพาดสาย การเสด็จพระราช ดำเนินได้มีขึ้นในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470

กระแสพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่นักเรียน กรรมการ และครู เมื่อคราวเสด็จ พระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียนจีน มีความสำคัญตอนหนึ่งว่า...

...การที่พวกพ่อค้าจีน ได้คิดจัดตั้งโรงเรียนจีนขึ้นนั้น ก็โดยที่มีความประสงค์ให้ บุตรหลานได้เล่าเรียนวิชาต่าง ๆ ในภาษาจีนอันเป็นภาษาของตน เพื่อจะได้ เป็นการสะดวกสำหรับที่จะประกอบอาชีพทำการค้าขายต่อไป และเพื่อประโยชน์

---

(32) เล่มเดียวกัน หน้า 129-130. (เอกสารรัชกาลที่ 7 "หนังสือคำสั่งบันทึกของพระองค์ เจ้าธานีนิติ ลงวันที่ 2 พฤษภาคม 2475 ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ วันที่ 3 พฤษภาคม 2475')

อื่น ๆ ด้วย นอกจากการสอนภาษาจีน ท่านยังได้จัดการสอนภาษาไทย และเรื่อง
ที่เกี่ยวกับเมืองไทยด้วย เพราะฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า โรงเรียนจีนนั้นมีประโยชน์มาก
เพราะนอกจากที่จะให้วิชาแก่เด็กจีนให้สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้สะดวกยิ่งขึ้น
ยังจะทำให้เด็กจีนรู้จักเมืองไทยดี และเมื่ออ่านหนังสือไทยออกและเขียนได้ย่อม
จะทำให้ไทยและจีนสนิทสนมกลมเกลียวกันยิ่งขึ้นอีก

อันที่จริงไทยกับจีนนั้น ต้องนับว่าเป็นชาติที่เป็นพี่น้องกันโดยแท้ นอก
จากนั้นเลือดไทยกับจีนผสมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว จนต้องนับว่าแยกกันไม่ออก
ข้าราชการชั้นสูง ๆ ที่เคยรับราชการหรือรับราชการอยู่ในเวลานี้ ที่เป็นเชื้อจีนมีอยู่
เป็นอันมาก พวกจีนที่ได้มามีเคหสถานตั้งครอบครัวอยู่เมืองไทย จนกลายเป็น
ไทยไปก็มีอยู่มาก แม้ตัวข้าพเจ้าเองก็มีเลือดจีนปนอยู่ด้วย โดยเหตุเหล่านี้ไทย
และจีนจึงอยู่ด้วยกันโดยสนิทสนมกลมเกลียวมาช้านาน ข้าพเจ้ามีความ
ประสงค์อะไรยิ่งไปกว่าที่จะขอให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีน เป็นไปอย่าง
สนิทสนมเหมือนอย่างที่แล้วมานี้ ให้คงอยู่เช่นนี้ตลอดไป ข้าพเจ้าหวังว่าท่านทั้ง
หลายคงจะมีความเห็นพ้องกับข้าพเจ้าและจะตั้งใจสั่งสอนบุตรหลานให้มีความรู้
ลึกเช่นนั้น ในโรงเรียนของท่านท่านย่อมสั่งสอนให้นักเรียนรักประเทศจีนอันเป็น
บ้านเกิดเมืองมารดร ข้อนี้ย่อมเป็นของธรรมดาและของควร แต่นอกจากที่จะ
สอนให้รักประเทศจีน ข้าพเจ้ายังหวังว่าท่านจะสอนให้รักเมืองไทยด้วย...⁽³³⁾

ภายหลังที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียน
จีนแล้ว ปรากฏว่าได้มีหนังสือพิมพ์จีนที่พิมพ์จำหน่ายในกรุงเทพฯ ชื่อ "ฮั่ว เซียม ซิน ป้อ" ได้ตี
พิมพ์บทความในเชิงส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนไทยกับคนจีน และกล่าวสนับสนุน
กระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานแก่คณะครู
กรรมการ และนักเรียนจีน เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทอดพระเนตร
หนังสือพิมพ์จีนฉบับดังกล่าวแล้วทรงพอพระราชหฤทัยมาก ถึงกับทรงมีกระแสพระราชดำรัส
ว่า..."ถ้อยคำในหนังสือนี้ดีมาก เหมาะกับความประสงค์ของเราต้องนับว่าเป็นผลดีของการไป
เยี่ยมโรงเรียนจีน..."⁽³⁴⁾

---

(33) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว "พระราชดำรัสคราวเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีน"
ทวน วิริยาภรณ์ ผู้รวบรวมใน พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท หน้า 237-240.

(34) หจข. เอกสารรัชกาลที่ 7 14/133 สำเนาคำแปลจากหนังสือพิมพ์ ฮั่ว เซียม ซิน ป้อ
ลงวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2471

พระราชดำริเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ของคณะราษฎร

ภายหลังที่คณะราษฎรได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยการเข้ายึดอำนาจการปกครองไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ได้มีหนังสือกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งขณะนั้นกำลังประทับอยู่ที่พระที่นั่งไกลกังวล หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พร้อมกันนั้นก็ได้อัญเชิญให้พระองค์เสด็จกลับคืนสู่พระนครและทรงเป็น พระมหากษัตริย์ต่อไปโดยอยู่ใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ซึ่งคณะราษฎรได้สร้างขึ้นมา

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหัตถเลขาตอบคณะปฏิวัติในวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ความว่า...

...ด้วยได้ทราบความตามสำเนาหนังสือที่ส่งไปยังกระทรวงมูรธาธรรว่า คณะทหาร มีความปรารถนาจะเชิญให้ข้าพเจ้ากลับพระนคร เป็นกษัตริย์อยู่ใต้ พระธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ข้าพเจ้าเห็นแก่ความเรียบร้อยของอาณา ประชากรราษฎร ไม่อยากให้เกิดเสียสละเนื้อ กับทั้งเพื่อจัดการโดยละม่อมละไมไม่ให้ ชื่นชื้อว่าจลาจลเสียหายแก่บ้านเมือง และความจริงข้าพเจ้าคิดอยู่แล้วที่จะเปลี่ยนแปลงทำนองนี้ คือมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองโดยธรรมนูญ จึงยอมรับที่จะช่วย เป็นตัวเขต เพื่อให้คุณโครงการตั้งรัฐบาลให้เป็นรูปตามวิธีเปลี่ยนแปลงตั้ง พระธรรมนูญโดยสะดวก เพราะถ้าข้าพเจ้าจะไม่ยอมรับเป็นตัวเขต นานาประเทศ คงจะไม่รับรองรัฐบาลใหม่นี้ ซึ่งจะเกิดความลำบากยิ่งขึ้นหลายประการ ความจริงข้าพเจ้าเองในเวลานี้ก็ทราบกันอยู่แล้วว่ามีอาการทุพพลภาพ และไม่มี ลูกสืบวงศ์สกุล และจะไม่ทนงานไปนานเท่าใดนัก ทั้งไม่มีความปรารถนามักใหญ่ ใฝ่สูงให้เกินศักดิ์ และความสามารถที่จะช่วยพุงชาติของเราให้เจริญเทียมหน้าเขา บ้าง ที่พูดมานี้เป็นความจริงใจเสมอ...⁽³⁵⁾

พระราชหัตถเลขาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงแนวพระราชดำริในทางการเมืองของพระองค์ ที่ไม่ทรงปฏิเสธการยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในรูปแบบใหม่แต่ประการใด และทรงให้การสนับสนุนคณะราษฎรด้วยความเต็มพระทัย

---

(35) นายหนนวนย (นามแฝง) ประชาธิปก ราชันผู้นิราศ หน้า 287.

พระราชดำริเรื่องการสละราชสมบัติ

ภายหลังที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงยอมรับการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ซึ่งเกิดขึ้นโดยการกระทำของคณะราษฎรแล้ว พระองค์ก็ทรงพยายามที่จะได้รัฐบาลแทนคณะราษฎรเพื่อให้ดำเนินการบริหารประเทศให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 และพระองค์ได้ทรงขอร้องให้รัฐบาลดำเนินการบริหารประเทศให้ตั้งมั่นอยู่ในความยุติธรรมและเห็นแก่ประโยชน์สุขของประชาชนชาวสยามเป็นที่ตั้ง แต่รัฐบาลก็ได้ตอบสนองพระราชประสงค์ของพระองค์อย่างจริงจัง ในที่สุดพระองค์จึงทรงตัดสินพระทัยสละราชสมบัติเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477

ในพระราชบันทึกฉบับสุดท้าย ซึ่งพระองค์ทรงยื่นต่อรัฐบาลสยาม มีความสำคัญตอนหนึ่งว่า...

...ข้าพเจ้าเห็นว่าคณะรัฐบาลและพวกพ้องใช้วิธีการปกครอง ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักการของเสรีภาพในส่วนบุคคล และหลักความยุติธรรมตามความเข้าใจและยึดถือของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะยินยอมให้ผู้ใดคณะใดใช้วิธีการปกครองอย่างนั้นในนามของข้าพเจ้าต่อไปได้ ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่แต่เดิมให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใดคณะใดโดยเฉพาะเพื่อใช้อำนาจนั้นโดยสิทธิขาดและโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของราษฎร...⁽³⁶⁾

พระราชบันทึกดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงน้ำพระราชหฤทัยของพระองค์ตลอดจนขัตติยะมานะที่จะสละราชสมบัติ ถ้าการสละพระราชอำนาจของพระองค์ให้แก่ราษฎรทั่วไปไม่ได้เป็นไปตามที่ทรงตั้งพระราชปณิธานเอาไว้

บทสรุป

พระราชดำริในการบริหารบ้านเมืองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมตามที่ยกมาเป็นตัวอย่างในบทความเรื่องนี้ ย่อมแสดงให้เห็นถึงน้ำพระทัยที่เปี่ยมไปด้วยความเป็นนักประชาธิปไตยของพระองค์ พระองค์ทรงเป็น

---

(36) ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ ขัตติยา กรรณสูตร ผู้รวบรวม เอกสารการเมืองการปกครองไทย (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2518) หน้า 402.

พระมหากษัตริย์ที่ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม ทรงห่วงใยอาณาประชาราษฎร ทรงแสดงความรับผิดชอบในฐานะพระประมุขแห่งราชอาณาจักรอย่างยิ่ง ทรงรักและห่วงใยประเทศชาติ และทรงมีพระราชดำริที่จะสรรค์สร้างความสำเร็จก้าวหน้าให้กับประชาชนและประเทศชาติ ตลอดระยะเวลาที่ทรงดำรงสิริราชสมบัติ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่า พระองค์ไม่ทรงสามารถจะปฏิบัติพระราชภาระต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนชาวสยามได้อย่างแท้จริง เพราะรัฐบาลในขณะนั้นไม่สนองตอบพระราชดำริดังกล่าวของพระองค์ได้ พระองค์ก็ทรงประกาศสละราชสมบัติด้วยพระราชหฤทัยเด็ดเดี่ยว ดังเป็นที่ประจักษ์และกล่าวขวัญกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

บรรณานุกรม

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 7 รล.7/1 การตั้งอภิรัฐมนตรีสภา
- _____ เอกสารรัชกาลที่ 7 ม.2.1/15 เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีแสดงความเห็นเรื่องให้จัดตั้งสภารัฐมนตรี
- _____ เอกสารรัชกาลที่ 7 ม.7.5/1 จัดการประชาบาล
- _____ เอกสารรัชกาลที่ 7 ม.7.5/2 พระราชบัญญัติเทศบาล
- _____ เอกสารรัชกาลที่ 7 ม.1.13/20 หนังสือพิมพ์ติด (17 มีนาคม 2473 - 22 ตุลาคม 2474)
- _____ เอกสารรัชกาลที่ 7 กส.15.2/8 "รายงานการประชุมสภาเผยแผ่พานิชย์ครั้งที่ 5 เรื่องตั้งอนุกรรมการพิจารณา เรื่องข้าวภายในประเทศ" (8 กรกฎาคม พ.ศ. 2473)
- _____ เอกสารรัชกาลที่ 7 พ.2/13 "ประกาศตั้งกรมตรวจจลกรรมในกระทรวงพานิชย์และคมนาคม" (15 มีนาคม พ.ศ. 2475)
- _____ เอกสารรัชกาลที่ 7 14/133 (สำเนาคำแปลจากหนังสือพิมพ์ฮั่ว เซียม ซิน ป่อ ลงวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2471)
- _____ เอกสารรัชกาลที่ 7 ค.12/20 คัดเล็กลงเก็บเงินรัชชูปการ
- กมล มโนชญากร, รองอำมาตย์ตรี. จดหมายเหตุเสด็จพระราชดำเนินมณฑลฝ่ายเหนือ พ.ศ. 2469. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนาการ, 2474.
- จุลจักรพงษ์, พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า. เจ้าชีวิต. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2505.
- ฉวีงาม มาเจริญ "ด้านการปกครองและการเมือง" ใน พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (จัดพิมพ์ในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ รัฐสภา เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2523)

ณรงค์ พ่วงพิศ. พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรและการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับ
โรงเรียนจีนในประเทศไทยเมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ.
(พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร
ณ พระเมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 15 ธันวาคม 2507)

ทวน วิริยาภรณ์ พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท พระนคร : ป.พิศนาคະการพิมพ์ 2507.

นายหนวย (นามแฝง) ประชาธิปก ราชันผู้นิราศ. กรุงเทพฯ : ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, 2530.

พิทยลาภพฤฒิยากร, พระวรวงศ์เธอกรมหมื่น อัดชีวประวัติ พระนคร : โรงพิมพ์ตรีณสาร,
2517.

เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 40 พ.ศ. 2470. พระนคร :
โรงพิมพ์เดลิแมร์, 2477.

ยุพิน คำแห่ง. เทคโนโลยีการผลิตข้าวของประเทศไทย พ.ศ. 2398-2475. วิทยานิพนธ์
ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร 2528.

ศรินันท์ บุญศิริ "เอกสารรัชกาลที่ 7" ใน แนวพระราชดำริเก้ารัชกาล กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
คุรุสภา, 2525.

